

Jan Reychman

"Mickiewicz Magyarországon. A költő halálának századik évfordulójára",
összeállította Kozocsa Sándor,
Budapest 1955, Széchényi Könyvtár -
Bibliográfiai Osztálya, Új
Bibliográfiai Füzetek...: [recenzja]

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 47/3, 282-285

1956

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

w zakresie ustroju politycznego i rzadko wychodził poza negację panującego stanu rzeczy.

Praca Władysława Czaplińskiego — możliwa do zakwestionowania w sferze uogólnień, słuszna zaś w większości pod względem materiałowym — jest dobrym prysznicem na zbyt gorące głowy rewizjonistów, do których zalicza się i niżej podpisany. Zmusi ona przy dalszych badaniach nad Krzysztofem Opalińskim i *Satyrami* do ostrożnego ujmowania zagadnień. W świetle rozprawy Czaplińskiego nie bardzo jednak możemy mówić o Opalińskim jako o regaliście czy zwolenniku absolutyzmu. Trzeba będzie poszukać nowego terminu na określenie wszystkich postulatów Opalińskiego, ujmującego cały system naprawy i wzmocnienia państwa, terminu adekwatnego do ideologii autora *Satyr*. Ideologiem absolutyzmu¹¹³ można nazwać Opalińskiego co najwyżej w sensie metaforycznym. Jeśli poprzez wzmocnienie ekonomiki, poprzez naprawę stosunków społecznych oraz danie przy zdobywaniu wysokich urzędów państwowych (np. hetmańskiego) należnego miejsca wykształceniu i umiejętnościom (co równocześnie ogranicza sferę wpływów możnowładztwa) — osiągnie się, jak to miało miejsce na zachodzie Europy, zwiększenie roli panującego i podniesienie autorytetu monarchy, to postulującego podobne reformy ideologa można *mutatis mutandis* nazwać ideologiem absolutyzmu.

Marzec 1956.

Stanisław Grzeszczuk

MICKIEWICZ MAGYARORSZÁGON. A költő halálának századik évfordulójára. Összeállította Kozocsa Sándor. Budapest 1955. Széchényi Könyvtár — Bibliográfiai Osztálya, s. 64. Új Bibliográfiai Füzetek. Szerkeszti Béley Pál. I. [Mickiewicz na Węgrzech. W setną rocznicę zgonu poety. Zestawił Alexander Kozocsa. Budapest 1955. Biblioteka Narodowa im. Széchényiego — Sekcja Bibliograficzna, s. 64. Nowe Zeszyty Bibliograficzne. Redaguje Paweł Béley. I].

Zagadnienie recepcji utworów Mickiewicza na Węgrzech było od dawna przedmiotem zainteresowań historyków literatury i bibliografów. Pomijając zestawienia (np. J. Kertésza w bibliografii węgiersko-polskiej z r. 1938), po raz pierwszy zagadnieniu temu poświęcił nieco uwagi I. Csapláros w jednym z rozdziałów mało znanej pracy o literaturze polskiej na Węgrzech. Praca została wydana na powielaczu podczas minionej wojny (I. Csapláros, *A lengyel irodalom Magyarországon*. Budapest 1943). Specjalnie badaniom nad recepcją i echemi poezji Mickiewicza w ojczyźnie Petőfięgo oddał się bibliograf węgierski A. Kozocsa. Jeszcze w r. 1949 ogłosił on na łamach budapeszteńskiej *Études Slaves et Roumaines* (s. 111—126) *Contributions à l'étude des échos hongrois de Mickiewicz*, w r. zaś 1950 — *Mickiewicz en Hongrie*. Praca ostatnia — zawierająca bibliografię utworów Mickiewicza przełożonych

¹¹³ Niekoniecznie znaczy to tyle co zwolennik absolutyzmu. Określenie „zwolennik“ odwołuje się bowiem do faktów natury subiektywnej, „ideolog“ zaś — do obiektywnej wymowy dzieła.

na język węgierski, zestawienie węgierskich publikacji i artykułów o poecie oraz krótki wstęp — została potem przełożona na język polski i ogłoszona w Pamiętniku Literackim (XL, 1952; przy powoływaniu się na ten przekład będziemy używać skrótu PL). Obecnie — w setną rocznicę zgonu poety — Sekcja Bibliograficzna budapeszteńskiej Biblioteki Narodowej im. Széchényiego wydała w ramach swych Nowych Zeszytów Bibliograficznych nową węgierską edycję tej pożytecznej pracy. Nawiazując do drukowanego w PL przekładu powiemy tu, co wniosło wydanie nowe i czym różni się ono od poprzednich.

Część pierwsza, wstęp, w zasadzie utrzymana została w swej dawnej postaci. Skreśleniu uległo zdanie o wpływie, jaki na kult Mickiewicza na Węgrzech miały paryskie wykłady C. Roberta, następcy poety na katedrze literatur słowiańskich. Utrzymane zostały cenne — dotyczące Mickiewicza — wyjątki z nie drukowanej korespondencji G. Kazinczy i F. Toldy. Korespondencja ta, zaczerpnięta ze zbiorów rękopiśmiennych Węgierskiej Akademii Nauk, pochodzi z lat 1857—1858 (w PL figuruje przez pomyłkę zecerską data 1898). Przy omawianiu ważniejszych głosów o Mickiewiczu dodano obecnie opinię J. Tomcsányiego, tłumacza dzieł polskich, J. Nagysolymosi, autora wydanej w r. 1934 monografii literatury polskiej, oraz A. Szerba, autora dziejów literatury powszechnej, wydanych w roku 1941. Oczywiście w zakończeniu wstępu Kozoca dodał małe uzupełnienie mówiące o przejawach kultu Mickiewicza na Węgrzech po roku 1950.

Drugą część pracy stanowi zasadnicza bibliografia przekładów, niewiele odbiegająca od pomieszczonej w PL. Zmiany polegają tu przede wszystkim na większej systematyczności bibliograficznej: wyszczególniono najpierw tomiiki w całości zawierające utwory Mickiewicza, a następnie poszczególne utwory, przy czym — co w poprzednim wydaniu i w PL nie zostało uwzględnione — wymieniono tu również wszystkie pozycje zamieszczone w wyborze budapeszteńskim utworów Mickiewicza po węgiersku (1950). Dane sprzed r. 1950 uzupełnił autor drogą nowych zmuszonych poszukiwań bibliograficznych. I tak po raz pierwszy odnotowane zostały przekłady *Sonetów krymskich* dokonane przez L. Gáspára i opublikowane na łamach czasopisma *Figyelő* (1876), nim zebrano je w osobny, znany już tomik. Poza tym Kozoca zdołał odnaleźć kilka przekładów starych, dotąd nieznanych. Powiedzmy — przekład: *Pierwiosnka* (pt. *Kankalin* tłum. S. Luby w piśmie *Képes Családi Lapok* z r. 1885), *Farysa* (w piśmie *Arad és Vidéke* z r. 1886), wiersza „Luba, ja wzdycham...” (tłum. J. Wallesz w piśmie *Élet* z r. 1893), sonetu *Dobry wieczór* (pt. *Fuit* w piśmie *Új Élet* [miasto Marosvásárhely, dziś: Tîrgu Mureş]). Odnalezionych zostało również kilka zapomnianych przekładów z początku wieku XX. Na przykład — *Zywili* (tłum. N. Lattyáka; prawdopodobnie z orawskiego, drobnoszlacheckiego rodu, który był do niedawna w posiadaniu tzw. dworku Moniaków w Zubrzyca na Orawie, dziś w Polsce) oraz pieśni o Wilii, tzn. fragmentu *Konrada Wallenroda* (tłum. B. Telekes w piśmie *Magyar Géniusz* z r. 1903). W roku 1952 nie znał jeszcze Kozoca kilku przekładów z roku 1939. Na przykład dokonanych piórem Á. Bardócza tłumaczeń *Arcymistrza* i *Mędrców*, ogłoszonych w piśmie *Vigilia* (Budapeszt 1939).

Jeśli chodzi o czasy najnowsze, doszło tu przede wszystkim wiele przekładów (np. *Odezwy do Węgrów*, drukowanej poza wyborem utworów Mickiewicza — na łamach pism: *A ti szabadságotokért és a mienkért* w r. 1948. *Kis Újság* w r. 1950, *Mai Lengyelország* w r. 1955). Poza utworami w trzech zasadniczych zbiorach (1 — zredagowany przez E. Kovácsa i L. Kardosa wybór przekładów z Mickiewicza, 1950; 2 — antologia poetów polskich, 1951; 3 — L. Kardosa wybrane przekłady poezji z literatury światowej¹, 1953) ukazało się w ostatnich latach nieco przekładów rozproszonych. Na przykład: fragmentów *Pana Tadeusza* w czasopiśmie *Vigilia* w r. 1950 (tłum. G. Rónay; przekłady odmienne od zamieszczonych w wyborze); innego fragmentu tegoż poematu w zbiorce *A mai lengyel kultúra* (1950); *Ody do młodości* (tłum. E. Szily w publikacji *Fiatlok Műsörkönyve*, 1950; przekład odmienny od przekładu L. Kardosa w wyborze pism Mickiewicza). Wiersz „Te rozkwitłe świeżo drzewa...” poza wyborem drukowany był również na łamach *Független Magyarországnak* (1950).

Do bibliografii wkradło się, niestety, kilka błędów. Dlaczego np. na s. 42 jako datę wydania wyboru utworów Mickiewicza podano r. 1948, a na s. 43 — 1954, kiedy pozostałe odsyłacze wymieniają stale r. 1950, natomiast w bibliografii ogólnej nic nie powiedziano o innych wydaniach tego wyboru. Warto przy okazji wspomnieć, że w PL również zdarzały się przedstawienia: i tak np. wiersz *Dobranoc (Jó éjszakát)* figuruje przy przekładach wiersza *Dzień dobry*.

Stosunkowo największym zmianom uległa trzecia część pracy, tj. zestawienie węgierskiej literatury odnoszącej się do Mickiewicza. Już w pierwszej poł. XIX w. przybyły nowe wzmianki: np. w czasopiśmie *Tudománytár* (1837) artykuł z Warszawy i artykuł Almásiego o literaturze Słowian, a nadto artykuły Kazinczyego (sygnowane częściowo literami „K.F.”) na łamach *Új Magyar Múzeum*. Z drugiej poł. XIX w. z pozycji ciekawszych, zanotowanych przez Kozocę dopiero w tym wydaniu, należy wymienić: artykuł J. Vajdy, znanego pisarza i krytyka, korespondencję o uroczystościach nad grobem Mickiewicza w Paryżu w r. 1867 i o udziale Węgrów w tych uroczystościach, wreszcie korespondencję z Warszawy (znanej tłumaczki literatury węgierskiej na język polski, B. Jaroszewskiej) na łamach *Fővárosi Lapok* z roku 1888. Kilka drobniejszych wzmianek przybyło i do wieku XX. Bibliografia została uzupełniona do września 1955. Z pozycji najciekawszych wymienić tu trzeba artykuły: E. Kovácsa *Mickiewicz i węgierska walka o wolność* (w piśmie historycznym *Századok*, 1951), G. Radó *Popularność utworów Mickiewicza na Węgrzech w XIX wieku*, J. Ungváriego *Mickiewicz a Węgrzy* (w piśmie *Művelt Nép*, 1955, nr 30).

Na stronie 49 należy zwrócić uwagę, że datami niemieckich wydań *Konrada Wallenroda* i *Grażyny* są: 1834 *resp.* 1835, a nie 1934 i 1935, jak mylnie podano w PL.

Nowe wydanie bibliografii Kozocsy ilustrowane jest następującymi reprodukcjami: fragmentem artykułu Kazinczyego o Mickiewiczu, podobizną tłu-

¹ Należy przy tym zaznaczyć, że nie wszystkie utwory ogłoszone np. w wybranych przekładach poezji światowej znalazły się w wyborze utworów Mickiewicza.

macza E. Gáspára, kartą tytułową węgierskiego wydania *Sonetów* (1895) oraz kartą tytułową węgierskiego wydania wyboru utworów Mickiewicza (1950). Dziełko zaopatrzone w krótkie streszczenie polskie i francuskie. Jako załącznik dodano przedruk wspomnianego już opisu uroczystości nad grobem Mickiewicza w Paryżu. Opis zawiera m. in. przemówienie wygłoszone wówczas w imieniu emigracji węgierskiej przez byłego ministra rządu rewolucyjnego z r. 1849, Daniela Irányi.

Bibliografia Kozocsy stanowi właściwie dopiero materiał do zagadnienia szerszego, jakim jest kwestia kultu Mickiewicza na Węgrzech. Skromna przedmowa Kozocsy to raczej krótka rekapitulacja niż rozwinięcie poruszonego tu tematu. Nie zawiera ona zupełnie podsumowania wniosków. Autor pisze np. po prostu: „Wiek XX kontynuował na Węgrzech kult Mickiewicza“. Czy było tak rzeczywiście w całym tym okresie? Czy nie jest wymowna popularność Mickiewicza w w. XIX i — właśnie! — zanik tej popularności w pierwszej poł. wieku XX? Czy nic nie mówi fakt, że — pomijając dwa przekłady w piśmie *Vigilia* (1939) — do wojny nie pojawił się ani jeden przekład Mickiewicza, podczas gdy równocześnie ukazywały się po węgiersku, przy wydatnym poparciu obu rządów, utwory F. A. Ossendowskiego czy J. Kadena-Bandrowskiego? Problem związków popularności Mickiewicza na Węgrzech z panującymi tam prądami politycznymi i ideologią, który próbowałem już poruszyć w recenzji z poprzedniego wydania bibliografii Kozocsy (*N o w a K u l t u r a*, I, 1950, nr 24), nie został zatem wyczerpany i w dalszym ciągu zasługuje na opracowanie.

Praca Kozocsy jest więc cennym materiałem, na którego kanwie mogą być dopiero snute dalsze rozważania. Warto np. uzupełnić ją od razu przypomnieniem artykułu T. Csorby (*Mickiewicz na Węgrzech. Kamena*, [Lublin] XXII, 1955, nr 10/11), węgierskiego artysty-malarza i działacza na polu zbliżenia kulturalnego polsko-węgierskiego. Poza znanymi Kozocsy faktami Csorba podaje nieco danych o pozostałym w rękopisie przekładzie *Pana Tadeusza* przez E. Kovács-Karopa oraz o swoich własnych próbach przekładów, również dotąd nie wydanych. Artykuł dopełnia autor wspomnieniami, m. in. o tym, jak wykładając w r. 1949 historię literatury powszechnej w Akademii Sztuk Pięknych w Budapeszcie, korzystał z *Literatury słowiańskiej* Mickiewicza. Wspomnienia te wzbogacają więc o jeszcze jeden przyczynek dzieje kultu Mickiewicza na Węgrzech².

Jan Reychman

Zbigniew Żabicki, *NARZYMSKI WŚRÓD WSPÓŁCZESNYCH*. Red. nauk. Samuel Sandler. Wrocław 1956. Zakład im. Ossolińskich — Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, s. 186, 2 nlb. Instytut Badań Literackich PAN. *Studia Historycznoliterackie* pod red. Jana Kotta. T. 28.

Dwa są najważniejsze walory pracy Zbigniewa Żabickiego o Józefie Narzymskim: przynosi ona rzetelny i przekonywający wizerunek życiowy i pi-

² Należy tu jeszcze odnotować publikację ostatnią: E. Kovács, *Odgłosy twórczości A. Mickiewicza na Węgrzech*. Warszawa 1956.